Ч. 80 Субота 9 (21) цьвітня 1894. Рік IV.

Виходить у Львові що дня (крім неділь і гр. кат. сьвят) о 5-ій годині по полудни.

Редакция і Адміністрация: улиця Чарнецкого ч. 8.

Письма приймають ся лиш франковані.

Рукописи звертають ся лиш на окреме жаданє і за зложенєм оплати почтової.

Рекламациї незапечатані вільні від оплати почтової.

НАРОДНА ЧАСОПИСЬ

Додаток до „Ґазети Львівскої“.

Передплата у Львові в Адміністрациї „Ґазети Львівскої“ і в ц. к. Старостах на провінциї:
на цілий рік зр. 2·40
на пів року зр. 1·20
на чверть року „ —·60
місячно . . „ —·20
Поодиноке число 1 кр.

З почтовою пересилкою:
на цілий рік зр. 5·40
на пів року зр. 2·70
на чверть року зр. 1·35
місячно . . „ —·45
Поодиноке число 3 кр.

Політична часть бесіди пос. Вахнянина.

(Конець).

Панове! Реальні потреби поодиноких народів в Австриї треба наконець раз увзглядняти і внутрішну політику вміти так уладити, щоби Австрия дійстно сталась безпечним прибіжищем для всїх народів, а особливо для тих, котрих деинде свобідний розвиток і скріплене єсть заборонене.

Наведена послідня обставина відносить ся також до мого руского народу. Хоч єго стремленєм здавна було: розвивати ся і скріплятись національно й політично при Австриї, то обставини — нехай скажу: случайні, але тяжко оправдаємі — принесли з собою, що неодно попередуще правительство не завсїгди хотіло бути справедливим для справедливих єго бажань і жадань. На мою гадку була се поважна похибка супротив інтересів самої держави. Не хочу величатись, але істория мене того учить, що руский нарід по всяк час грав дуже важну ролю в розвою держав всхідної Европи.

В добі своєї політичної независимости і самостійности володїв він цїлим Всходом, впливав навіть на судьбу всхідно-римскої держави і був при тім найвидатнїйшим двигачем культури аж на найдальшу північ.

Нехай менї буде вільно пригадати, що блаженної памяти наслїдник австрийского престола, коли перебував у Галичинї і оглянув лиш частину нашого краю, виразно сказав: руский нарід єсть давним народом культурним.

Приголомшений на якийсь час сильним і диким напором орд монгольских в першій половині XIII. столїтя, зірвав ся знов нарід руский скоро, а звязавши ся з Литвою, дав тій державі не лише культуру християньску, але й силу і змогу розширити своє володїнє від моря Всхідного аж за Днїпер.

Через звязь з нами скріпилась держава польска в такій мірі, що она свого часу могла побідоносне своє оружє нести з одного боку аж до Москви, а з другого аж перед Синопу, Трапезунт, Варну і Царгород.

Коли відтак руский нарід прилучено до Росиї, зросло теє царство у велику державу в всхідній Европі.

Сих історичних моментів не треба би іґнорувати. Навпаки було би порадно — фактами тими переняти ся і відповідно тому уладити внутрішні відносини у нас так, щоби тримільйонний нарід Русинів в Галичинї і Буковинї був в силї також нашу державу на всхідних єї границях належно скріпити.

Теперішна хвиля повинна би дуже надатись до того. Ось я можу Високій Палатї і новому правительству зрадити тайну, що нам, заступникам руского народу, підчас остатної сесиї соймової удало ся започати з найвизначнїйшими заступниками польского народу порозумінє, на основі котрого ми не повинні сумнїватись, що осягнемо ширшу основу для нашого национального і політичного розвитку.

Перший і певно найтяжший крок вже зроблений. В обох таборах не повинно би хибувати мужів, котрих змисл і суд досить прояснені, аби знайти справедливу формулку розвязки для так званого руского-польского питаня в Галичинї.

Вправдї не хибне национальних загорілцїв і фанатиків, котрі сю помирюючу роботу напятнують яко зраду на власнім народї, але лучша часть обох народів не дасть ся тим збаламутити і дїло порозуміня национального таки доведе до доброго кінця.

Порозумінє, управильненє обосторонних аспіраций і претенсий, полагодженє суперечностий не єсть лише постулятом справедливости, але оно повинно лежати також в інтересї обох народів, особливо-ж в інтересї нашої держави. Кажуть, що добро лежить звичайно близько, треба лиш уміти у відповідний час і з повною серіозностию схопити єго певною рукою. Менї здає ся, що ми се вчинили.

Впрочім национальний і культурний розвиток руского народу анї крихти не нарушує таких-же інтересів братнього народу польского.

Передовсїм іде о признанє права язика, яко найважнїйшого средства до духового і морального двигненя кождої народности. Для руского язика мусить ся здобути ширша основа, рускому народови мусить ся дати під руку средства, яких потребує нарід, що рве ся до подвигненя, — не нарушуючи тим национальних інтересів Поляків.

В тім дусї ми переговорили ся і я надїюсь, що на добрі плоди не треба буде довго ждати, тим більше, що наше порозумінє було добровільне і було результатом зрілої розваги.

Се річ може й характеристична, що се порозумінє відбуло ся як-раз в хвили, коли в прочих краях коронних Австриї национальна нетолеранция, як бачить ся, панувати буде й на дальше.

Але в найновійшім часї так часто і так богато говорено о славяньскій коаліциї, що ми тую мову взяли собі до серпя і яко сусїди й Славяне дали їй відповідний образ.

Ми вийшли з принципу, що тому, хто свою народність уважає за святощ, не вільно

За караванним чаєм.

(Культурний образок з Росиї).

(Конець.)

Під доглядом российских торговельників або їх заступників збирають монґольскі або хіньскі садівники і робітники маєве листє, котре відтак приготовляють в сушарнях на чай. Звідси то й знаємо, як робить ся чай. Скоро лиш в мартї зачнуть корчі чайвника пускати пупінки, обриває ся оглядно часть нерозвиненого ще листя, але так обачно, щоби на корчи лишило ся ще досить листя до дальшого розвою. Сей чай єсть найдорожший і платить ся аж по 8 до 10 рублїв за российский фунт (40 дека або 2 пятих кільограма). Коли потеплїє, розвиває чайвник ще більше своє листє, котре знов збирає ся. То мягоньке перше розвите листє дає чай першої збірки, котрий єсть ще дуже дорогий. Дальше збирає ся ще старше листє, а чим оно пізнїйше, тим буває твердше і грубше. Так збирає ся листє два або три рази. За другим разом обриває ся листє вже так безоглядно, що з ним зривають ся галузки та кора.

Зібране листє заносить ся до сушарень, де пражить ся їх на слабім огни. Висохле листє скручує ся в скрутлики і оно зміняє свою барву на сїро-зелену. Декотрі роди підсушують ся насамперед на сонци і згортають ся на купи, щоби загріли ся. Головна річ в тім, щоби листє не змокло, а коли то все-таки стане ся, щоби оно доси оставало ся в теплї, доки зовсїм не висхне. Усушене листє відтак ще ароматизує ся цьвітом камелїї. Сухий чай втягає в себе легко чужий запах і задержує єго.

Через переношенє тре ся і ломить ся богато листя та розпадає ся на порох. Але й ті відпадки не тратять своєї вартости; їх збирають і роблять з них т. зв. цегловий, по российски „кірпічний“ чай. Кришки і порох з чаю мішають ся з воловою кровю і убивають ся в цегли, котрі, коли висхнуть, суть тверді і дають ся лиш ножем краяти. Але цегловий чай не єсть зовсїм чистий; буває, що в нїм найдуть ся кусники дерева або й ще щось гіршого: товаряча шерсть, розплесканї яцірки і взагалї все, що при зміганю чайної ометиці дістане ся до такої цегли.

Транспорт чаю іде по пікетній дорозї в сухій порі року на „телїґах“ (малих візках); звичайно однакож везуть єго на конях або на верблюдах. Чай зсипає ся в скринки по 6 пудів (1 сотнар метричний; пуд має 40 рос. фунтів) і кілька таких скринок складає ся на одного верблюда. Ряди таких верблюдів або коний (звані караванами), ведені погоничами або дозорцями, коли вже не самими властителями набору, тягнуть ся через цїлий рік з Хіни і Монґолії до Маймачіну. На день їде ся 30 до 40 верст (тількож кільометрів). Пристанки відбувають ся в таких місцях, де єсть досить трави і води. Таким способом приходить чай до Маймачіну. По відпочинку в хіньских складах перетворює ся чай зовсїм: тратить знак свого походженя, тратить своє опакованє і набуває иншу цїну. Чай пересипує ся з давних великих скринь і міхів в инші менші скринки і коробки та дістає вже назву российского чаю.

Давнїйше була торговля чаєм в Кіяхтї дуже оживлена. Тут з'їздило ся в пору головного торгу більше як двайцять московских гуртівників і множество поменших купців. З тої пори, від коли часть чаю зуживаного в Росиї іде морскою дорогою на Одесу, важність торгів в Кіяхтї зменшила ся. А всеж-таки ще до нинї удержує в Кіяхтї яких вісїм до тринайцять гуртівників московских своїх заступників.

Одного дня покажуть ся неожидано Хінцї і дають знати панам купцям покрученою российскою мовою, що чай сего лїта особливо „хаяшо уйодїлса і будет хаяшо добйой“, але за то „нємношко дойоше“ („харошо уродїлса і будет харашо доброй“, але за то „немножко дороже“ — хіньска мова єсть мягка і нема в нїй звуків „р“ і „ж“, замість котрих они вимовляють „й“ і „ш“) — кажуть: чай дуже добре сего лїта зародив, і буде дуже добрий, але за то троха дорожший. Таким способом зачинає ся торг, на котрім не обійде ся без обманьств

святощ другого народу профанувати або шкодити їй. Ми хочемо сотворити modus vivendi, котрий повинен може знайти одобрене і наслідуване.

Впрочім в нинїшних так розбурханих часах було би взагалї на порі кождий спір національний чим скорше полагодити по добру, бо наближують ся ід нам справи, до рішеня котрих ми будемо мусїли зібрати всю свою силу.

То-ж думаю, маю право надїятись, що Висока Палата і нове правительство згаданий відрадний факт нової галицкої коаліциї не лиш поздоровлять з щирою радостию, але й не повинні би бути противні подати нам потрібну підпору в нашім добре обдуманім, добре розваженім і серіознім стремлїню.

Я маю повноміць заявити в імени моїх полїтичних товаришів, що ми будемо голосувати за буджетом. *(Рісні оплески. Бесїдникови многі посли ґратулюють).*

Рада державна.

На вчерашнім засїданю Палати послів поставив пос. Брзорад нагляче внесенє, щоби завізвати комісию для реформи виборчої, аби она зараз приступила до наради над придїленими їй проєктами. — Пос. Скаршевский і товариші поставили нагляче внесенє, щоби уділити помочи дїткненому страшним пожаром місту Новий Санч. Наглість внесеня ухвалено передаючи єго заразом комісиї буджетовій. — По сїм мотивував пос. Брзорад своє внесенє вказуючи на то, що комісия оногди відложила свої наради аж до часу, доки правительство не предложить свого проєкту. Після погляду бесїдника значить то не відложенє, але усуненє з порядку дневного цїлої справи. До такого відложеня комісия не була управнена, а коли-б Палата то потвердила, то видала би против себе вирок. Внесенє пос. Брзорада відкинено 131 голосами против 50.

По сїм вела ся дальша дебата над буджетом міністерства краєвої оборони. — Пос. Бянкінї домагав ся, щоби кошти удержаня жандармериї оплачувала держава а не краї коронні. — Пос. Веленгоф домагав ся запомог для родин резервістів покликаних до вправ, поліпшеня харчу для вояків і реформи процедури войскової.

Міністер краєвої оборони Вельзерсгаймб відповідаючи на жалї підношені в справі збиткованя ся над вояками зазначив, що при тяжкій службі у войску можуть лучати ся поодинокі випадки, що старшина збиткує ся над підвластними собі людьми, однакож суть то рідкі випадки. Минувшого року було лиш 278 таких випадків а число то на 300.000 людий в чиннїй службі, котре може дійти аж до 400.000 не вказує зовсїм, що такі випадки множать ся. В справі поєдинків сказав міністер, що нові закони мимо найострійших кар не суть в силї давний звичай поєдинків викоріните, не зроблять того також і ухвали парляментарні. У войску не піддержує ся поєдинків. Вояк не потребує поєдинку, щоби доказати свою відвагу, він має иншу висшу задачу, як поєдинок. Поєдинки у войску вийшли з звичаю може більше як в инших кругах; але як раз в законодавчих тїлах панує під сим взглядом справдїшна недуга. Коли закони і суспільність будуть давати оскорбленим на чести повну сатисфакцию, то тогди будуть може уважати убійником того, хто буде визивати до поєдинку. Суди гонорові в армії осуджують несправедливо, бо як раз они в найбільшій части случаїв не допускають до поєдинків. — На замітку одного з попередних бесїдників відповів п. Міністер, що народність увзглядняє ся у войску о стілько, о скілько того вимагають войсковий дух і потреби цїлої держави, але коли-б засада народности переважала, то була би то велика небезпечність. — В справі реформи войскового закона карного сказав п. Міністер, що супротив безмірної аґітациї треба в сїй справі поступати з резервою.

По сїм промавляли ще ґен. бесїдники Пацак (против) і Поповский (за) та референт Швеґель а відтак ухвалено приступити до специяльної дискусиї.

Перегляд полїтичний.

Австро-росийска угода торговельна буде предложена обом парляментам, австрийскому і угорскому аж около половини мая.

На дуже бурливім засїданю праскої ради громадскої ухвалено всїма голосами против одного, що кожда назва улиці в Празї єсть іменем власним, котрого не вільно перекладати на язик чужий. Таблиці з написями улиць повинні мати червоне дно а букви повинні бути білї з синими обвідками. Повисша ухвала щодо перекладу назв на чужий язик відносить ся до того, що Нїмцї в Празї прибивали на своїх домах таблиці з нїмецкими назвами.

З Білграду доносять, що на місце посла в Петербурзї, Пашича, котрого дімісию король приймив, має бути іменований послом радник державний Алимпий Василевич, котрий вже раз давнїйше занимав сю посаду. — Переговори міністра фінансів Петровича з делеґатом ґрупи фінансової, бар. Лейсаком поступають успішно.

До Pol. Corr. доносять з Софії, що вість, будьто би в наслідок якогось непорозуміня в кабінетї міністер-президент Стамболов мав уступити, а єго місце заняти міністер комунікаций Петков, єсть зовсїм безосновна. Так само неправдою єсть, будьто би Болгария думала мирити ся з Росиєю.

Новинки.

Львів дня 20 цьвітня.

— **Товариство взаїмних обезпечень „Днїстер“** надіслало нам до оголошеня слїдуючу відозву: „Хто би з П. Т. Делеґатів і Аґентів „Днїстра“ мав злишний примірник статутів нашого товариства, то зволить ласкаво надіслати до Дирекциї тої примірник оборотною почтою, бо в виду предстоячих змін декотрих §§-ів, новий наклад статута в теперішнїм єго укладї не можемо зарядити, а потребуємо мати до розпорядимости значнїйше число примірників сих статутів.

— **Товариство етноґрафічне** завязало ся у Львові за почином М. Рибовского. Задачею сего товариства має бути науковий розслїд люду, що мешкає на просторах давної Польщі. Статути подано вже до Намістництва, а підписав їх між иншими проф. Унїверситету Володислав Немилович, М. Рибовский, др. Іван Франко, др. Клим. Ганкевич і Едмунд Кольбушовский.

— **На наш театр.** На внесенє і промову о. В. Павука, члена богородчаньскої ради повітової, ухвалила тая-ж рада дня 12 цьвітня на новім засїданю одноголосно удїлити з фондів повітових 100 зр. на будову рускої театру у Львові.

— **Телеґрафічну тарифу** мають небавом зовсїм змінити в такий спосіб, що на цїлу Европу будуть одні цїни. Міністерство торговлї займає ся тою справою, котра має полагодити ся на найблизшій міжнароднїй конференциї. На тім з'їздї має правительство австрийске поставити між иншими внесенє, щоби за депешу з десятьох слів платило ся в цїлій Европі одного франка.

— **Моноґрафії повітів в Галичинї.** З нагоди сегорічної вистави краєвої оголосив був заряд музея ім. Дідушицких конкурс на ґеоґрафічно-історичний опис якого небудь повіта в Галичинї. За три найлїпші працї мав удїлити згаданий заряд премії. Конкурс не пролунав безслїдно, бо до половини лютого с. р. надійшло до заряду

і купецких практик. Хінцї приносять чай на показ і варять єго та пють. В складах робить ся пробу, чи якість чаю єсть в цїлій скрини однакова. Артельщики (помічники купецкі) пробивають цїлий міх або скриню довгим зелїзом, нїби протичкою, в котрій єсть жолобець зі всїх боків і витягають єї назад, а в жолїбци лишає ся відтак цїла верства чаю. Взорець чаю пробують відтак обі сторони на смак. Коли вже цїна умовлена, привозить ся товар до Кіяхти, де чай прибирає вже иншу одїж, хіньско-росийску. З великих скринь або міхів пересипуе ся чай в малі скринки, виложені хіньским, мягким папером, мальованим зверха на хіньский лад. Скринки вкладають ся в коші, плетені з полупаного бамбусу; кіш з скринкою, що важить пївтретя пуда, зашиває ся наконець в сиру волову шкіру, так, що шерсть приходить до середини, а гладка сторона на верх. Товар у внутрі єсть отже чисто хіньский: чай, скринка і опакованє — лиш вигляд зверха єсть вже сибірский. Шкіра зсихає ся борзо, стягає ся міцно доокола скринки, а на нїй виписують ся відтак числа.

Чаю в сушеним листю під назвою „байхового“ або самородного продає ся ще тепер, хоч важність торговлї через Сибір щораз стає менша, около пів міліона пудів річно. Цїни суть змінні. Пересїчно буває цїна байхового чаю за пуд по 25 до 45 рублів паперових, отже кільо по одним рубли і третинї до двох рублів і дві третини (1 зр. 65 кр. до 3 зр. 30 кр.) В 1886 р. продано 375.000 пудів за суму звиш 17 міліонів рублїв, в 1887 458.000 пудів за 16 міл. з половиною, а в 1888 р. 473.000 пудів за 10 міл. з половиною. Цеглового (кірпічного) чаю вивезено з Кіяхти в 1886 р. 768.000 пудів в цїнї 11 і пів міліона, в 1887 р. 945.000 пудів за 13 міліонів, а в 1888 р. 738.000 пудів за 7 міліонів. Чай платить ся лиш по части готовими грішми, а частїйше вимінює ся за всїлякі инші товари як за сукно, зелїзо, мило, мідяну посудину і т. д.

Були часи, коли в Кіяхтї брало ся лиш срібні рублї. Щоби обмежити вивіз срібних гроший, видало правительство росийске приказ, що не вільно купувати чаю за готові гроші або за стоплене срібло. Заказ той не довів до цїли; чай вимінювано все-таки за срібну посудину. Наставали відтак всїлякі непорозуміня, а цїна чаю ішла в гору. Не осталось відтак нїчого, як лиш відкликати той заказ. З тої пори научили ся росийські купцї купувати чай за гроші також від анґлїйских гуртівників і Хінців в Шанґ-гаю, а так правительство росийске дало само почин до достави чаю морем. Ся достава збільшає ся з кождим роком, підчас коли торговельне значінє Кіяхти щораз більше упадає, хоч нова зелїзниця змінила трохи торговельне сполученє Сибіри з Хиною.

А всеж-таки єсть ще до нинї в Кіяхтї і Маймачинї досить значний рух торговельний. В сїм послїднім містї був би ще більший рух, коли-б оно не лежало в Монґолії, куди вільно лиш хіньским мужчинам переселювати ся; женщинам заказано переступати хіньску границю і поселювати ся в Монґолії. До того треба ще додати, що купець з косою ходить коло себе дуже опрятно, дбає дуже о свою поверхованість, при тім і добре говорить по росийски, хоч не може виговорити деяких звуків, ба й пише по росийски.

Доси вивозить ся з Кіяхти що року майже півтора міліона пудів товару в цїнї 20—30 міліонів рублїв. Достава відбуває ся через Сибір саньми (кошовка, салазка) о однім кони, котрий везе що найбільше 10 до 12 пудів товару, а до тої достави треба нераз 100 до 150 тисяч підвод. В Сибіри, де так мало живе людий, справа сеї достави не єсть так легка річ. „Возчиків“ треба угодою вязати. Достава єсть сорозмірно досить дешева, хоч цїла достава чаю сухим путем підносить цїну товару дуже високо. Правильно везе ся товар лиш до Томска; тут чекає він аж до лїта, коли настане сполученє ріками Об та Іртишем до Уралу. З Кіяхти до Томска їде ся три місяцї. Один возчик має 3, 4 або й пять коний, котрі тягнуть по одній „салазцї“, низькі, широкі і плоскі сани або „кошовку“, на котрій єсть кіш; на салазцї може возчик лежати як довгий а в кошовцї лиш сидїти.

Достава іде караванами числячими 50 до 100 і більше коний, що йдуть рядом один за другим. Снїги в Сибіри бувають так глубокі,

музея 16 праць, описуючих 14 повітів, бо один повіт, новоторгский, найшов аж трех любителів, котрі прислали три описи его. Крім повіта новоторгского надіслано монографії отсих повітів: Хшанів, Чешанів, Городок, Камінка Струмилова, Коросно, Лиманова, Ланьцут, Надвірна, Новий Торг, Снятин, Сокаль, Старемісто, Теребовля, Турка. Майже всї монографії досить обширні, з картами, рисунками, деякі і з фотографіями. Сей відрадний обяв дає доказ, що в нашім краю будить ся замилуванє до пізнаня рідної землї.

— **Близші вісти про пожар Нового Санча.** Де огонь насамперед вибух, певно не знати. Кажуть, що в пекарни коло ринку, або в столяря, де мала занятись ся політура, і з того дві третини міста пішли з димом. В магістратї згоріли всї акти і папери, а також дорогий, стародавний архів. Касу почтову вратовано, але всї книги і папери також спалили ся. Бібліотеку гімназияльну виратовано, але сам будинок і кабінет фізикальний згоріли до тла. В пивницях Гербста вибухли бочки спірітусу зі страшенним гуком; горючий спірітус розлив ся по улици. Одинайцять сторожей огневих прибуло з ріжних сторін, але не мали під рукою води, щоби успішно гасити огонь. В ринку лежали порозкидані ріжні товари, меблї, акти, книги, перини, подушки і т. п., одним словом ринок замінив ся в торговицю без купцїв. Жінки плакали та ломили руки з розпуки. Войско і жандармерия пильнували річий. В огни згинув один чоловік. Огонь ширив ся страшенно скоро, бо по довшій посусї дахи висохли, як губка і занимали ся від леда іскри. Вихор кинув головнї на фільварок Забелче, віддалений о два кільометри від міста, через що і фільварок згорів. Так само згорів фільварок Претаківка. Почту перенесено на дворець зелїзницї і там падають єї листи і депешї, бо в місті дротів телеграфічних і взагалї цїлого уряду почтового тепер нема. З Кракова приїхали зараз лїквідатори краківского товариства обезпечень, обчисляти на місци шкоду, щоби в пору виплатити шкоду. Досить дивна та обставина, що і в р. 1890 так само 17 цьвітня, як і сего року, і майже в тій самій годинї, як тому 4 роки, вибух сей огонь. Оба ті огнї спалили іменно двома наворотами жидівску дїльницю зовсїм. Дирекция зелїзницї старає ся улекшити довіз поживи для погорільцїв і виїзд зі спаленого міста.

— **Товариство синього хреста** завязало ся в Чернівцях. Єсть то товариство тверезости. Кождий член приступаючий до товариства, обіцює нїколи в житю не пити горячих напоїв.

— **Шайка опришків.** В лїтах 1891 і 1892 господарила в губерніях варшавскій, калиській і петриківскій в Конґресівцї шайка розбійників, що з незвичайною зухвалостию допускала ся ріжних крадежий і нападів. На чолї шайки стояв Бартек Мельчарек, 27-лїтний мужчина, збіглець з Сибіри. Шайка була добре уоружена і мала цїлу армію помічників між двірскою службою і ріжних злочинцїв. Переважно нападали на двори і рабували без милосердия. Ті напади викликували панїку серед сїльского населення і примусили власти до строгого слїдженя за опришками, котрых з початку 1893 року і половлено. На осїдок обрали собі опришки Лодзь, де на однім передмістю мали кілька сховищ і куди зношено зрабовані річи. Мельчарек сам мешкав з початку в Лодзи, пізнїйше перенїс ся до Ченстохови і тут зловлено его 12 лютого 1893 р. Він був засуджений на поселенє в Сибіри за проступок против моральности ще 1884 року, але з Сибіра утїк і з'явив ся 1891 року в Конґресівцї. Инші спільники шайки, а єсть їх 36, то переважно звістні і карані вже злодїї з Лодзи. В слїдстві майже всї признали ся до вини, а Мельчарек видав і всїх своїх товаришів. По 7-дневній розправі, до котрої візвано 300 сьвідків, оголошено під суду в недїлю засуд. Мельчарка засуджено на 20 лїт тяжких робіт в Сибіри, з того 8 у відділах поправчих і на 80 різок, прочих 9 на тяжкі роботи і кару вязниці від 1 до 12 лїт; 16 обжалованих увільнено.

Господарство промисл і торговля

Ужиток какаа і шоколяди. У давних Мехіканцїв мало зерно какаове так велику вагу, що его уживано замість дрібних гроший; нинї уживає ся его лиш на поживу, як ми то видїли у всїляких видах. Напиток з виолїеного або й невиолїеного какао робить ся в той спосіб, що варить ся насамперед молоко або сметанка підпущена водою, а тимчасом розтирає ся порошок каковий з цукром; опісля заливає ся розтерту масу кипятком, розколочує ся і заварює ся ще раз і подає ся відтак на стіл. Таким самим способом варить ся і шоколяда, лиш що еї тре ся на тарку і не додає ся вже цукру, позаяк він єсть вже в ній. Невиолїенe какао єсть труднїйше до стравленя і длятого приходить в торговли найбільше вже виолїений порошок. Найбільше уживанє у нас какао походить з швайцарскої фабрики Сухарда і голяндскої фабрики Ван Гуттена. Найлїпшу шоколяду виробляють париска фабрика Менїєра і віденьска Иордана і Тімеуса. З шоколяди роблять крім напитку ще й всїлякі ласощі і тїста як: шоколядові торти, хлїбні пляцки шоколядові, біскіти і т. п.; того рода виробами займають ся вже цукорники. — Позаяк в какаовім зернї знаходить ся ще й під червоно брунатної краски, то шоколяди уживають також до краня брунатних материй.

Продукция какаового зерна і торговля ним. Зерно какаове збирає ся головно два рази до року: в Мехіку припадає головне жниво на марець і цьвітень, друге менше жниво на жовтень; в Суріямі від цьвітня аж до серпня і від жовтня до грудня, а в Венецуелі під конець липня і під конець вересня. Зернята виймають ся подібно як у нас з гарбузів; они вкриті ще слизом овочевим та мясом і сушать ся для того через кілька днїв на сонци. Так висушені зернята суть в смаку гіркі і терпкі та називають ся „неґрітими". Однакож по найбільшій части розстелюють ся какаові зернята на день на сонце а на ніч згортають ся на купи, котрі вкриває ся листєм. Зерно в тих купах загріває ся досить сильно і зачинає кисьнути; на другий день перевертає ся то кисненє, бо зерно розстелює ся знов на сонци і так повтаряє ся то через кілька днїв, доки аж зерно зовсім не висхне і не стане готове до торговлї. Таке зерно називаєсь „грітим" і оно єсть в смаку лагіднїйше і делїкатнїйше. В декотрих сторонах роблять ще й так, що зерно сиплють до бочок і закопують відтак ті бочки на 4 до 6 днїв в землю; зерно кисне тут через той час а відтак его викопує ся і сушить ся на сонци.

Так усушене зерно єсть вже готове до торговлї; его зсипають в бочки і мішки та висилають до портових міст а з відси або в тім самім опакованю, або зсипавши з бочок і мішків на спід корабля везуть дальше до Европи. Какаове зерно спроваджують головно лиш фабриканти какаа і шоколяди; купцї спроваджують его лиш рідко і в малій скількости. Хто спроваджує зерно, повинен дивити ся на то, щоби оно було однакове, не полупанє, щоби в нїм не було лушпиня і сьміля, не сплеснїле і не стухле та не сточене черваками. (Єсть маленький хрущик, котрий в зернї складає свої ячка, з котрих вилазять опісля червачки і точать зерно). Червачливе зерно, хоч би оно на око було й цїле, показує під лупиною, коли її добре придивити ся, має маленькі дїрочки — знак, що вже его червак точить, — подібно як біб або горох. Барва зерна під лупиною не повинна бути за надто темна а смак приятний хоч би гіркавий; однакож правдивого смаку і запаху какаового в сирім зернї не можна розпізнати, его можна аж тогди почути, коли его спражить ся і розкусить ся або розітре ся.

Какао стало звістне в Европі через Іспанцїв около 1520 р., але аж Фльорентинець Карлетті, котрий перебував через довгий час в західній Індиї і научив ся там варити какао, научив відтак около 1606 р. і Европейцїв того способу вареня; від того часу розширилась торговля какаом по значній части Европи, головно в Іспанії та Італії. Нинї минає єя сего продукту около 25 мілїонів кільоґрамів, з котрого найбільша часть припадає на Іспанію і Францию. У нас уживає ся какао ще дуже мало; найбільше розходить ся шоколяда і всїлякі вироби з неї. Какаового зерна доставляють Европі найбільше Бразилїя і Венецуеля.

що скоро кінь лиш трохи зійде з убитої дороги, то западає ся в нім і топить ся. Попереду каравани їде порожна або лиш легко наложена кошовка з образом якого сьвятого поставленим на олтарику з засьвіченою побіч лїхтарнею. За нею тягнуть ся підводи безконечним рядом, а межи ними ідуть або сидять на наборі найнялені погоничі. Конї форкають і пускають пару з нїдрів, тягнуть, що мають сили, аж їм грива обмерзає, а доокола нїсдрів звисають трясучі ся довгі суплї леду. Денно робить каравана 30 до 40 верст. На станциях відбуває ся короткий відпочинок і попас. Іде ся днями і ночами; в зимі, коли день і так короткий, по найбільшій части в ночи. Конї бідують страшенно, бо через цїлий час дороги, що триває кілька місяців анї разу не приходять до стайнї, анї навіть не випрягають ся. На станциях буває часто, що злодїї відріжуть цибик з чаєм. Щоби не допустити до крадежі, то возчики стережуть по черзї. А всеж-таки злодїї крадуть, коли вартівник, змучений дорогою і дрожачий від студени, засне. Межи Маріїнском а Томском жиють цїлі села з крадежи чаю. Подорожні, що ідуть лїтом або зимою з Іркутска в Томск або на відворот, можуть тут дістати чаю, кілько хотять.

Скоро каравана з Кіяхти доїхала до Іркутска, задержують єї тут акцизники і она мусить платити по 13 рублїв акцизи золотом. Цибики означують ся і на кождий видає ся квіт на доказ, що акциза заплачена. Найлїпший чай іде просто до Москви, головного складу чаю. В самій Сибіри продає ся чай лиш другої і третої якости. Коли Сибірець хоче пити добрий чай, то мусить спроваджувати его аж з Москви або мати якусь звязь з селами, що торгують крадженим чаєм. Цеглований чай, найдешевший рід чаю, не іде через Урал до Росиї.

В доставі чаю проявила ся була одного разу також „найвисша фруктифікация". Утворила ся була жидівска спілка для доставки набору з Кіяхти до Москви. Цїна доставки була дешевша і здавалось догіднїйша, мимо того ручила спілка, що не пропаде анї один цибик. І справдї, цибики з чаєм доходили правильно і вага в Москві згоджувала ся. Гуртівники думали вже, що дістають чай дешевше, але коли розпакували его і розважили, показало, що в нїм не стає по кілька фунтів; за то було на сподї більше пороху і зелїзних опилків. Спілка виймала зелїзною протичкою з жолобком чай з цибиків, а за то додавала опилків зелїза, щоби була вага. Купцї поучені першою пробою пізнали, що лїпше платити за доставу дорожше а не повіряти товару так несовістній спілцї.

Така то єсть судьба караванного чаю, заким він дістане ся аж до Москви. Тепер іде вже достава чаю через Одесу і виносить там 706 до 800 тисячів пудів річно та з року на рік збільшає ся мимо того, що там платить ся акциза не як в Іркутску по 13, але по 21 рублїв золотом від пуда.

ТЕЛЕҐРАМИ.

Аббация 20 цьвітня. Цісарева нїмецка вернула вчера передполуднем з Венециї.

Берлин 20 цьвітня. Парлямент нїмецкий закрито. Канцлер Капріві заявив, що правительство годило ся лиш по части на проєкти податкові і предложить на слїдуючій сесії відповідні проекти та має надію, що тогди дійде ся до порозуміня.

Кобурґ 20 цьвітня. Вінчанє вел. кн. Ернеста Людвика Геского, з княг. Вікториєю Мелїттою Саско-Кобурскою відбуло ся вчера в полудне в придворній церкві.

Надіслане.

За редакцию відповідає Адам Креховецкий.

З друкарні В. Ловиньского під зарядом В. І. Вебера.